

Кир Буличов

Червен елен – бял елен

На здрачаване Лунин спря до брега, за да пренощува. Мястото беше подходящо – висок бряг, обрасъл със стари дървета. Под урвата се точеше широка ивица пясък, слегнат откъм водата, и мек, сипкав, нагрял от слънцето в другия си край. Тук-там из пясъка лежах стволите на паднали отгоре дървета, реката постепенно подмиваше високия бряг. Лунин привърза катера за черния чепат, пуснал корени над водата пън. Катерът се поклащаше на леките вълни. Реши да разпъне палатката си горе. Там няма да му досаждат москитите – отдолу се виждаше как върховете на дърветата се извиват от вятъра.

Лунин нарами палатката и започна изкачването. Урвата се състоеше от рохкав пясъчник и сбит, но предателски слаб кварцов пясък. Лунин се хващаше за корени и бодливи храсти, те се поддаваха неочаквано леко и трябваше да се притиска с цялото си тяло до урвата, за да не се смъкне обратно.

Никой не му пречеше да остане долу и да пренощува в катера, но той предвкушваше часа на почивката, когато ще се отдаде на спокойни размисли и въображаем анализ на днешните трофеи. Трофеите останаха в катера, но Лунин ги знаеше наизуст. Пък и не находките бяха важни сега, а свързаната с тях възможност за потвърждаване на идеите, които още не бяха успели да се избистрят и да станат теория.

Горе духаше свеж вятър, набрал сила над речното огледало. Другият бряг вече потъна в мъгла. Вятърът разпъждаше москитите. Като опъна палатката и похапна, Лунин опря гръб в един чепат ствол и спусна крака над урвата.

Нейде наблизко се обаждаха птици. Скърши се клонка. Лунин слушаше гласовете на гората, но те не му пречеха. Знаеше, че при опасност с един скок ще се намери до палатката и ще включи силовото поле. Наведе се и погледна катера. И той беше в безопасност. Отгоре катерът изглеждаше мъничък като бръмбарче, притиснато от вълните до брега. Лунин почувствува приближаващия пристъп на самотност, който го измъчваше като болест. Тук нямаше свои. Само чужди. Лунин беше чужд. И геолозите, които също са опънали палатки някъде на хиляди километри оттука, седят около тях и се вслушват в звуците на гората или степта. Ботаникът също ношува някъде. Сам.

Лунин погледна нагоре. Сякаш знаеше, че точно сега Станцията ще прелети над него. Станцията беше ярка Звездица. Ала не повече от Звездица. Може да влезе в палатката и да я повика. Да попита например какво ще бъде времето утре. Ще му отговорят, ще му пожелаят лека нощ. Диспечерът скучае. Той чака с нетърпение да дойде неговият ред за

спускане. Геолог е. Или геофизик. Мисли си – планетата е толкова богата и интересна, няма да ми остане ред да се почувствувам самотен. Може и да е прав. Може Лунин да е изключение.

Тази планета би могла да бъде друга. Съвсем друга. Може би Лунин се измъчваше толкова от самотата, защото случайно разкри печалната ѝ тайна.

Той е единственият палеонтолог в станцията. Отначало работеше заедно с групата на геолозите. После ги остави. И без това можеше само да предполага какво се очаква, да извърши само предварителното проучване. Не повече. Други щяха да търсят планомерно, да правят откритията, подготвени от времето. На Лунин се паднаха случайностите и предположенията. Една от тези случайности стана вчера. Втората днес сутринта.

Заранта намери второто поселище. Оказа се не по-старо от вчерашното...

– Ух – чу се в храстите.

Такова „ух“ можеше да означава само едно – сигнал за нападение. Лунин отскочи към палатката и си помисли само, че за щастие плуговете никога не нападат мълчешком. Винаги ти оставят секунда за опомняне. Наистина не повече от секунда.

Не успя да се скрие в палатката. Плуговете се хвърлиха върху него, наскочаха иззад стволите и върховете на дърветата. Падайки под тежестта на горещата козина, Лунин можа да се добере до копчето за силовата защита и полето притисна нозете му малко под коленете. Той дръпна краката си, като се мъчеше да ги подвие под себе си, но това се оказа трудна работа – и не толкова заради полето, ами защото един от плуговете беше сварил да докопа с лапата си обувката му и я дръпаше към себе си. Другите – три или четири плуга – се блъскаха в невидимата стена, която ги отделяше от Лунин.

В полумрака се виждаше как очите им, прекалено големи за земните мерки, светят червено. От това изразът на яростните им муцуни изглеждаше двусмислен – очите никак не подхождаха на озъбената им паст и бръчките, които надигаха рядката козина на ниското полегато чело. В очите личеше учудване, смущение и даже жалба. Ала плуговете са лишени от жалост и милосърдие. Те са непобедими и мрачни хищници, повелители на нощта. Големината и формата на очите им е една необходимост. Те виждат в почти пълен мрак.

Обувката остана в лапата на плуга и той тутакси я заръфа, но не успя да се наслади на плячката си. Друг, по-едър плуг бе обзет от завист и

зверовете забравиха за Лунин. Но той знаеше, че е за малко – скоро ще се върнат. Ала за сега разкъсаха обувката.

Лунин се настани до отвора на палатката и напипа зад себе си кино-камерата. Светлината, блиснала от нея, очерта само грамадна черна топка, потръпваща като пчелен рояк – плуговете се биеха. И тогава иззад дърветата излезе едър як sameц. Вървеше на задните си лапи и стъпваше уверено и тежко. Не поглеждаше глупавата свада: интересуваше го по-едра плячка – палатката и човекът в нея.

Плугът не обръщаше внимание на светлината – само зениците му се свиха като цепчици и подгънал босия си крак, Лунин неволно се усмихна, докато го гледаше през визъора на камерата. (Когато първите снимки на тези гигантски маймуни пристигнаха на Станцията, доктор Павлиш от „Космос“ каза абсолютно сериозно: „Там ще да е ходил Густав Плуг.“ Мнозина познаваха Густав Плуг. Беше главен лекар на „Земя-14“ и се отличаваше с ангелския си характер, с уменията да изнамира болести у най-здравите на вид космонавти и със застрашителната си външност. Приличаше на черна горила. Само че с очила. Та тогава Павлиш нарисова на снимките очила и питекантропите бяха наречени плугове.)

– Здравейте, доктор Плуг – каза Лунин и бавно приближаваше към животното. – Изглеждам ви лесна плячка? С мене можете да постъпвате по законите на джунглата? Е, тогава постарайте се да си представите, че и аз мога да ви изям...

За миг му се стори, че силовото поле може да не издържи. Даже измъкна босия си крак и го бутна напред. Кракът опря в преградата. Тогава Лунин се сети, че утре ще се наложи да излети до Станцията. Тук не можеш изкара дълго бос.

Водачът разпери лапи по невидимата стена и притисна муцуната си в нея. Пукаше се от злоба. Лунин му навяваше спомени. И точно затова Лунин се отнасяше сега към плуговете без оня интерес, който свикналият с живота на открито изследовател проявява към неразумния свят наоколо. Сега той изпитваше някои твърде обосновани подозрения. Бяха му внушени от поселищата.

За сега бяха всичко на всичко две. Вчерашното, полуразрушено, на склона, където няколко плитки пещери гледаха към тревиста полянка. Там в една от пещерите Лунин откри следи от дим, а на пода, под изпращанията на прилепите, кухненски отпадъци – счупени кости, пепел и парченца кремък.

След около час и половина, когато се посъвзе и си отдъхна от

работата с камери и фиксаторн, Лунин се свърза със Станцията и събщи на дежурния за находката. Говореше спокойно, делнично и затова отначало дежурният не осъзна значението на думите му.

– Записвам координатите – отвърна той равнодушно, както по няколко пъти на ден отговаряше на различните групи, всяка от които бе уверена, че сегашното ѝ откритие ще влезе в историята. – Палеолитен лагер... Предварителен анализ на кухненските отпадъци... осемстотин – деветстотин години, плюс-минус пет... Почакай – рече на туй място дежурният. – Какви кухненски отпадъци?

– Кости – каза Лунин. – Пепел.

– Какво искаш да кажеш?...

– Съобщението прието ли е? Продължавам работа – отвърна Лунин и се изключи, представяйки си как суматохата, предизвикана от неговото съобщение, се понася като вълна по Станцията, откъсва от спешната и съвсем доскоро Най-Важна Работа физици, астрономи, зоолози, прехвърля се на планетата и става достойние и на групите, които работят там. „Слушай, знаеш ли какво е намерил Лунин?“

Пет минути минаха спокойно. Лунин не се заблуждаваше относно това спокойствие. Седеше си на камъка и изчакваше развоя на събитията.

– Лунин – чу се глас в радиостанцията, – чуваш ли ме? Говореше Вологдин, шефът на експедицията.

– Слушам – отвърна Лунин, гризейки тънка тревичка.

– Да не си сбъркал?

Лунин игнорира подобно предположение.

– Лунин, защо мълчиш?

– Вече изпратих съобщение.

– Ама сигурен ли си?

– Да.

– Да ти пратим ли група?

– За сега няма нужда. Нищо особено не е станало.

– И таз добра.

Лунин си представи как цялата Станция е застанала зад гърба на шефа и слуша.

– Чуй ме, Вологдин – каза Лунин. – Да, аз намерих палеолитно селище. Ала не знам кой е бившият му стопанин. Според нашите мащаби поселището е ново. Значи дори ако на планетата има разумни същества, то те не са излезли от стадия на троглодити¹. В противен случай бихме ги открили отдавна.

– Но защо по-рано никой не е видял дори следа?

– Че какво знаем ние за планетата? Работим тук едва трети месец. И сме шепа хора.

– И все пак почти цялата планета вече е заснета и което и да е свидетелство...

– Вероятно те живеят в гората.

– Да не би да са плуговете?

– Не се и надявай. За плуговете ще ти разкаже Ли. Две седмици следи глутницата им. Ужасни зверове, малко по-висши от горили, но затова пък десет пъти по-зли и силни. Прекрасно карат и без огън.

– Значи ще се справиш?

– Да. Можеш да изпратиш капсула, за да сложа лентите. Сами, със собствените си очи ще видите. Но нищо сензационно не обещавам.

– Веднага изпращаме. Според мен ти подценяваш значението на откритието.

– Не е и откритие даже. Случайно се натъкнах на лагера. Но сега непременно ще мина надолу по реката. Може да видя още нещо.

Капсула за лентите изпратиха точно след двадесет минути. По туй време Лунин тъкмо се беше прехвърлил на катера да обядва. В капсулата намери бележка от Володя Ли. Лична. „Вдругиден свършвам обработката на темата. Мога да се присъединя.“ Лунин не отговори на бележката. Ако може – да идва.

През деня още десетина пъти го търси Станцията. Сякаш беше открил не следи от палеолита, а най-малкото град с железопътна линия. И час по час трябва да открива по някой нов.

Тъй и мина денят. И ето че днес сутринта намери второто поселище. Може би по-рано дори е пропускал палеолита. Не е разчитал да го открие. Търсеше кайнозой, на едно място срещна триас. А за следи от човек не е и гледал. Виж, сега очите му се въртяха, като че бяха радарни антени. Няма ли следи от удар по парчето кремък? Не е ли пещерен вход тъмното петно на урвата?

Поселището беше малко, отпадъци почти нямаше. Затова пък в ямата Лунин откри първия череп, полузасипан с пясък. И остатъци от скелет. Наложил се да го сглобява парче по парче – беше раздробен от силните зъби на някакъв хищник. А може и от зъбите на сродниците си. Селището принадлежеше на хуманоиди. Лунин излезе прав – нямаха нищо общо с плуговете. Два пъти по-ниски от тях, с много по-тънки

---

1. Троглодит – първобитен пещерен човек. – Б.пр.

кости, с полегато чело и скосена брадичка, те все пак бяха далеч по-близо до разумните хора, отколкото черните маймуни. Като се повъртя из поселището, Лунин намери още няколко човешки кости. И можеше да предположи, че жителите му са били нападнати. При което враговете им не само са изтрепали, а и излапали обитателите на поселището.

Лунин изгуби няколко часа за събиране и фиксиране на трофеите, за приемане и изпращане на капсулите, за приказки със заприиждалите на флаери или катери посетители, а сетне продължи по-нататък. Още тогава възникнаха първите му подозрения, но не можеше да ги провери. В този пояс се въдеха мечки и хищници, подобни на едри вълци. Нито едните, нито другите, както установи Ли, не образуваха глутници. А и надали биха могли да избият всички жители на поселището, повече от десет на брой. Да ги убият и да ги разкъсат буквално на дребни парченца. Оставаха само плуговете.

И сега, седнал в палатката с една обувка, като гледаше яростната, запенена муцуна на плуга-водач, Лунин изпитваше към него почти омраза.

Природата е жестока към разума. Още неукрепнал, неосъзнал както трябва собственото си потенциално могъщество, той се оказа обкръжен от силни врагове и борбата с тях непрестанно виси като дамоклев меч над самото съществуване на разумния живот. Враговете – и тук, и на Земята – винаги са с по-здрави зъби, по-зъбати и по-нахални от прадедите на разумните същества. Затова трябва да ги надхитриш, да се скриеш от тях, да оцелееш... Макар че без силни врагове май няма да станеш разумен.

А плугът упорито не искаше да се откаже от плячката. Лунин вече имаше дори чувството, че плугът го смята за троглодит и гледа на него не само като на плячка, но и като на най-злия си враг – съществото, с което не може да си поделит властта над планетата.

Справили се благополучно с обувката, другите плугове се присъединиха към водача и когато на Лунин най-сетне му дотегна да гледа рошавите им зловни муцуни, пусна ослепителна светкавица и те офейкаха.

Не можа да заспи веднага. Извика го Володя Ли. Вече беше завършил изследването на драскотините по костите на хората. Следите отговаряха на зъбите на плуговете. Обвинението се потвърди. И заспивайки, Лунин най-сетне разбра, че положението му на тази планета се е изменило. Той не е само изследовател. Длъжен е да стане и покровител. Сигурно не са останали много хора. Плуговете са излезли по-опасни врагове, отколкото пещерните мечки за нашите прадеди.

На другия ден трябваше да се върне на Станцията. Заради обувката. Стори му се неудобно да моли дежурния:

„Прати ми, пиленце, в капсула дясна обувка, четиридесет и втори номер, по възможност черна. Моята е излапаха плуговете.“ Пък и трябваше да се посъветва с Ли и шефа и да поиска флаер поне за две седмици, та да претърси с бърснеш полет басейна на голямата река.

А сетне Лунин и Ли три седмици изследваха басейна, докато се връщаха на Станцията, за да систематизират материалите. И все се опитваха да опровергават изводите, към които ги тласкаха новите находки.

Плюговете са дошли тук преди четири хиляди години. Съвсем насоро. Може би от другия континент, където е тъпкано с тях. По това време първите хора на планетата вече са се научили да дялат камъка и да добиват огън. Хората не са били готови за война с огромните маймуни, които бяха организирани в яростни глутници, виждаха нощем като през деня и имаха толкова дебела кожа, че каменните наконечници на копията не са могли да я пробият. Пръснатите из гората групички хора ставали една след друга жертва на яростни нападения. Хиляда и петстотин, хиляда, осемстотин години наброяваха напуснатите и разорени селища. И накрая на брега на голямото плитко езеро, сред стърчащите като разперени пръсти тъмносиви скали, Лунин намери мястото на една от последните, ако ли не и последната битка. Тук са загинали повече от осемдесет души. Пак тук се търкаляха и кости на плугове. Хората са разбрали, че трябва да се обединяват, но явно са закъснели. Битката датираше отпреди петстотин години. Плюс-минус десет. Можеше да прекратят издирванията. На планетата не бе останал нито един човек.

– Ех, да бяхме поизбързали – каза някой от физиците. – Със силово поле щяхме да ги прикрием.

– Преди петстотин години?

– Ами представи си, че последните са се крили до миналата година. Знаем ли?

– Едва ли – каза Ли.

– Разбирам – отвърна физикът. – И все пак ми е жал за по-малките ни братя.

На другия ден Лунин излетя към голямото селище до урвата, където от розовеещия пясъчник бяха изпадали на брега на рекичката черни конкреции², а амонитите се подаваха от урвата, извити като рогата на

---

2. Конкреция – минерал с кръгла форма. – Б.пр.

козирог. Там имаше пещера, край която преди осемстотин години също е кипяла битка, вероятно кратка, нощна като всички битки, когато в светлината на огъня плуговете са сновели и ръмжали пред пещерата и отбягвайки ударите на копията, със сумтене са измъквали камъните, с които хората са затрупвали входа на каменното си жилище.

Лунин огледа всички потайни кътчета на пещерата – търсеше следи от един по-дълъг живот, – откри рибарска кукичка от извита и обработена кост, намери издълбан камък, в който от тавана капеше вода. Вторият, отдалеченият вход на пещерата беше широк и слънцето огряваше плоския пясъчен под и гладките стени. До една от стените лежеше одялан камък. Над него видя рисунки. Първите рисунки, открити на планетата. Лунин затаи дъх, сякаш се страхуваше, че от полъха на въздуха те могат да се разрушат, да изчезнат.

Някой беше избрал тази стена, за да изрази върху нея удивлението си от света, да спре движението, да го омагьоса с вълшебната сила на единението си с този свят и със своята зараждаща се власт над него. Там беше нарисувана мечка – гърбава, с неравни вертикални чертички под корема, които изобразяваха дългата ѝ козина. Няколко смешни човечета – две пръчици за крака, две клечици за ръце. Човечетата бягаха нанякъде. Имаше лодка и слънце над нея. Пясъчникът и варовикът са подсказали на художника (а може и да е бил първият жрец) да използва различни цветове. Слънцето беше червено, човечетата бели.

Лунин вървеше бавно покрай стената и разчиташе все нови и нови рисунки. Черен плуг. Стърбен и озъбен. Дребничък. А до него голям червен човек, който го пронизваше с копието си. Рисунката не отговаряше на действителността. Едва родено, още неосъзнато, изкуството бе почнало да мечтае.

И настроението на Лунин се развали.

Спомни си, че камерата остана във флаера и трябва да се връща.

Но преди да тръгне, надникна във дали няма други рисунки. Имаше. Една. Плоската скала, надвиснала над стената до входа, беше я записала от дъждовете. Рисунката беше по-голяма от другите, по-свободна като линия, сякаш извън пределите на пещерата художникът си позволяваше да отстъпи от каноните, които се раждаха едновременно с изкуството.

Беше елен. Червен елен, нарисуван леко и небрежно, съхранен в паметта на художника в момент на скок.

Лунин тичаше към флаера за камерата. Даже получи бодежи в сърцето. Вече бе свикнал с мисълта, че разумът на тази планета е загинал

още в пелени. Затова и съжалението му, и дори ядът му към плуговете бяха малко абстрактни. В края на краищата беше изправен пред исторически факт.

А съществуването на елена, полетът му разрушиха хода на абстрактното мислене. Съзнанието за окончателната смърт на разума се превърна в трагедия, която дълбоко засегна Лунин. Тя предизвика и страха от възможната загуба на червения елен. От земетресение, дъжд – дявол знае от какво.

Включи за секунда радиостанцията и каза само: „Намерих скални рисунки. Ще ги снимам и фиксирам, а сетне ще се обадя. Чакайте.“ Грабна камерата, консерванта и забърза назад. Вървеше пъргаво, но предпазливо – гледаше да не настъпи някоя кост или късче камък. Когато до втория изход на пещерата оставаха няколко крачки, замря. Стори му се, че там има някой. Да, сега вече ясно чуваше сумтене. Лунин метна камерата през рамо, хвана бластера, зареден с парализиращи патрони. Сумтенето не преставаше. Като че ли малък локомотив набираше пара под скалата. Лунин се промъкна по чорапи до края на пещерата и надникна.

Сбъднаха се най-лошите му опасения. Пред червения елен беше приклепнал огромен черен плуг и се мъчеше да унищожи рисунката. Лунин вдигна бластера. Още не е късно. Ала не стреля.

Забеляза в лапата му парче варовик. Лапата потрепваше от напрежение. Със сумтене, скимтене и зъбене плугът драскаше с тебешира по стената. Тъкмо под червения елен. Вече беше прекарал почти права хоризонтална линия, от нея нагоре тръгваха къси чертички. Чертичките бяха четири, с различна дължина, едната не стигаше до хоризонталната и плугът се зае да муши парчето варовик в стената – мъчеше се да я свърже с пунктир, преди да продължи изнурителния си труд.

Тогава Лунин разбра какво се мъчи да изрази плугът. Елен. Същия елен, но бял и обърнат нагоре с краката, мъртъв, станал плячка.

Беше се захванал с работа, която се бе оказала не по силите му. Ни лапите, ни очите му бяха подготвени за такава сложна задача – да правят копня на произведения на изкуството. На туй отгоре творчески преработени.

Плугът движеше насам-натам късчето варовик в края на хоризонталната линия – получи се звезда. Туй беше главата на елена. Не е важно, че не приличаше на глава – Лунин и плугът признаваха на изкуството правото на условност.

Плугът отстъпи от стената, наклони муцуната си и замря,

наслаждавайки се на съзерцанието на рисунката. У него се зараждаше тщеславие. В чертичките той виждаше грамадния, още топъл труп на елена и затова не търсеше сравнение с онова, което са могли да правят унищожените врагове. Сега еленът няма да избяга. Той е повален.

А Лунин почувствува някаква странна благодарност, едва ли не нежност към черната маймуна и пристъпи. В този миг плугът се обърна, сякаш търсеше някого, който да оцени труда му. Погледите на човека и плуга се срещнаха.

И плугът забрави елена. В червените му очи блеснаха безсмислената злоба, яростта и страхът на внезапно застигнато животно. Еволюцията, направила неочаквана крачка напред, още бе безсилна да се удържи на новото стъпало и крачката бе забравена. Разбира се, не завинаги.

Плугът запрати парчето варовик в Лунин – в момента нямаше под ръка нищо по-съществено. Варовикът рикошира към стената, оставил бяла точка отпред на скафандъра. Лунин инстинктивно отскочи зад издатината на скалата.

А когато отново погледна, видя само черно петно – гърба на плуга, който цепеше направо през храсталаците.

Черното петно изчезна. Листата потрепваха като от вятър. Стихна трясъкът от счупените сухи клони.

Лунин се обърна към скалата. В сянката камъкът лилавееше, а на него просветваха два елена. Червен и бял.

КРАЙ

© Кир Буличов
© Нина Ракева, перевод от руски

Кир Булычѐв
Красный олень, белый олень

Сканиране и разпознаване: Мандор, 2000
Източник: <http://sfbg.us>

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/1237>]